

KECSKÉS D. GUSZTÁV

A francia politikai pártok állásfoglalásai az 1956-os magyar forradalom kapcsán

*A magyar kérdés a francia Nemzetgyűlésben*¹

Az 1956 őszen lezajlott magyarországi forradalmi események hírei igen intenzív reakciókat váltottak ki a francia közvéleményben, sajtóban, a szellemi-kulturális életben és – mind-ebből következőleg – a belpolitikában is.² Pedig francia vonatkozású nemzetközi eseményekben nem volt hiány: az 1954 óta zajló algériai háború keretében 1956. október 16-án a francia haditengerészet algériai felkelőknek szánt fegyvereket talált az Egyiptomból induló Athos nevű hajón. Október 22-én a francia titkosszolgálat sikeres akciójának köszönhetően elfogták az algériai Nemzeti Felszabadítási Front (FLN) vezetőit szállító repülőgépet. Október 29-én pedig Izrael Egyiptom elleni támadásával kezdetét vette a „szuezi válság”, amelybe másnapról már Franciaország és Nagy-Britannia is bekapcsolódott... E Franciaországot közvetlenül érintő események okozta feszült légkörben érkeztek Párizsba a magyar forradalomról és annak szovjetek általi brutális leveréséről szóló értesülések. Mivel

¹ E tanulmány alapjául szolgáló franciaországi kutatásaimat a francia kormány, a Sorbonne Párizs III Egyetem, valamint az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (a kutatási szerződés nyilvántartási száma: F-030125) ösztöndíjjal támogatták. A gyűjtött anyag feldolgozásához az MTA Történettudományi Intézete, a Pécsi Tudományegyetem, az 1956-os Intézet, a Hidegháború-történeti Kutatóközpont, a XX. Század Intézet és Budapest, IV. kerület Önkormányzata szakmai, illetve anyagi támogatást nyújtott. Az 1956-os magyar forradalom franciaországi vonatkozásairól lásd Kecskés Gusztáv: *La diplomatie française et la révolution hongroise de 1956*, doktori disszertáció, Sorbonne Nouvelle Paris III – Pécsi Tudományegyetem, 3 kötet, Párizs, 2003, 749. Az 1956-os magyar forradalomnak a francia Nemzetgyűlésben való tárgyalásáról az értekezés 5. fejezetében írok: *Les positions prises par les principales forces sociales et politiques françaises à propos de la révolte hongroise de 1956*, uo. 1. kötet 238–274. A disszertáció kiadása: *La diplomatie française et la révolution hongroise de 1956*, sous la direction de Sándor Csernus et Paul Gradwohl, Paris–Budapest–Szeged, Publications de l'Institut hongrois de Paris en collaboration avec École doctorale Espace Européen Contemporain (EEC) de l'Université Paris III Sorbonne Nouvelle, 2005 (série : *Dissertationes*, vol. III). A disszertáció következtetéseit lásd: *A francia diplomácia és az 1956-os magyar forradalom*. Történelmi Szemle, 44. évf. (2002) 1–2. sz. 99–114.

² Néhány példa a magyar forradalom franciaországi visszhangjával foglalkozó francia szakirodalomból: Dufoix, Stéphane: *Exil et politique. Le cas hongrois en France après 1956*. DEA szakdolgozat Lazar, Marc vezetésével. Université de la Sorbonne Paris I, 1992–1993.; uő: *Exil et politique. Éléments pour une sociologie de la politique en émigration: l'exemple des Hongrois, des Polonais et des Tchécoslovaques en France de 1945 à nos jours*, politikatudományi doktori disszertáció, Université Paris I Sorbonne, Département de science politique, 1997, 2 kötet; Grandsenne, Florence: *Les intellectuels français face aux crises du communisme en Europe du Centre-Est. Perception et interprétation des mouvements et de leur répression (1956–1981)*. Doktori disszertáció, 3 kötet, Institut d'Études Politiques de Paris, Serge Bernstein vezetésével, 1998. 1. kötet: Budapest, 1956; Klenjanský Sarolta: *Les répercussions de la révolution hongroise de 1956 et de sa répression dans le Parti communiste français*. Szakdolgozat Faron, Olivier vezetésével. Lyon,

magyarázható, hogy a francia társadalomban mégis oly heves visszhangot váltott ki a „vasfüggöny” túloldalán élő kis nép sorsa? A hidegháború légköre továbbra is jelen volt, a nemzetközi enyhülés 1953-tól megfigyelhető jelei ellenére. A magyar forradalom a nyugati mentalitás számára legdrágább értéket, a szabadságot testesítette meg, és újjáélesztette a Köztársaság által állandó kultuszban részesített francia forradalmi hagyományokat. A francia sajtóban a budapesti harcokról tömegesen megjelent képek nyilván felidéztek a második világháború még élénken élő emlékeit. A média bőségesen foglalkozott a témával, ami visszatükrözte és tovább erősítette a közvélemény reakcióját.

Az 1946-ban megalakult IV. Köztársaságot a végrehajtó hatalom instabilitása, a gazdasági háborúk és a nagy gazdasági prosperitás egyaránt jellemezték. Politikai életének legfontosabb színtere a hagyományos pártpolitizálás számára ideális terepet nyújtó Nemzetgyűlés volt. Ezért annak tanulmányozása, hogy a francia Nemzetgyűlés a magyar ügyvel kapcsolatban milyen magatartást tanúsított, sokat elárul a politikai pártok és a kormány hozzáállásáról a magyarországi eseményekkel, valamint azoknak Franciaországra gyakorolt hatásaival kapcsolatban.

A Parlament szerepe a külpolitikában a IV. Köztársaság alatt

A Parlament, azaz a Nemzetgyűlés (Assemblée nationale) és a Köztársaság Tanácsa (Conseil de la République) alig foglalkozott külpolitikával a IV. Köztársaság idején. A képviselők többsége nem volt igazán naprakész nemzetközi ügyekben: jobban érdekelték őket a belügyek, különös tekintettel azokra, amelyek közvetlenül érintették választókörzeteiket. A Külügyminisztérium működésének költségeivel kapcsolatos viták gyakorlatilag semmilyen szerepet nem játszottak a külpolitikában. Ritkán fordult elő, hogy külügyi kérdések megvitatására éltek volna a képviselők olyan rendelkezésekre álló parlamenti eszközökkel, mint az interpelláció, a határozati javaslat, illetve a napirend előtti írásos vagy szóbeli felszólalás. Talán még ennél is ritkábban történt meg az, hogy egy ilyen témájú interpellációt végül megszavaztak volna új napirendi pontnak. Úgy vélekedtek, hogy az ilyen viták szükségtelenek, sőt akár károsan is befolyásolhatják a kormánypolitika hatékonyságát.³ E tényezőket is érdemes figyelembe venni, amikor azt vizsgáljuk, hogyan kezelte a francia Nemzetgyűlés a magyar ügyet 1956 október–novemberében.

2002, l'Université Lumière – Lyon II (Faculté de Géographie, de Tourisme et d'Histoire); 1956. *Le commencement de la fin. Actes du colloque « BUDAPEST 1956–1996 »*. Palais du Luxembourg, Paris, 28–29 octobre 1996, sous la direction de François Fejtő et Gilles Martinet, Paris, 1997.; Sirinelli, Jean-François: *Intellectuels et passions françaises. Manifestes et pétitions au XXe siècle*, Chapitre VIII: Un automne 1956. Paris, 1990.; Tocqueville, Olivier: *L'Humanité face au coup de Prague de 1948 et à la révolution hongroise de 1956*. Szakdolgozat, 1980.; Turbet-Delof, Guy: *La Révolution hongroise de 1956. Journal d'un témoin*. Paris, 1996.; Vignaud, Christine: *L'opinion française face aux événements de l'Europe de l'Est de 1956*. Szakdolgozat Robert Frank vezetésével, 1986–1987.; *Les intellectuels et l'opinion publique en France face à la révolution hongroise de 1956* című, 1996. október 17–19-én a Magyarországi Francia Kulturális Intézetben tartott tudományos konferencia, melynek francia nyelvű jegyzőkönyvét és annak magyar fordítását Csapodi Csaba készítette 2000-ben (a kézirat a Francia Kulturális Intézet „Médiathèque”-jében van elhelyezve).

³ Grosser, Alfred: *La IVe République et sa politique extérieure*. Paris, 1972. 79–84.

A magyar forradalom kérdése felmerül

1956. október 25-én a francia kormány a Nemzetgyűlésben felvetette a bizalmi kérdést, többek közt algériai politikájának megvitatása kapcsán.⁴ Ezen az ülésen Waldeck Rochet, kommunista képviselő élesen bírálta a kormányt, követelve a béke helyreállítását Algériában. Robert Bichet, a kereszténydemokrata MRP⁵ képviselője a következőképpen válaszolt: „És a budapesti béke? Harci repülőkkal teremtik meg.”⁶ Amikor Rochet az algériai vezetők letartóztatásáról és a szuezi válságról beszélt, meg kellett hallgatnia azokat a visszavágásokat, amelyekben a magyar fővárost úgy emlegették, mint a szovjetek által elfojtott forradalmi mozgalom szimbólumát.⁷ Budapest nagyon hamar szitokszóvá vált, melyet a kommunisták gyalázására használtak. Magyarország kérdése azonban ennek az ülésnek csak mellékes témája volt. Fontosabb volt, hogy Guy Mollet, a Minisztertanács szocialista párti elnöke⁸ szólt az Athos hajó átkutatásáról és Ben Bella, valamint több más algériai felkelő vezető letartóztatásáról. Mindamellett Budapest emlegetése előrevetítette a következő napokra várható vitákat. Október 26-án már többet foglalkoztak a kérdéssel. Még július elején Fernand Bouxom (MRP) napirend előtti felszólalásában felvetette a poznańi munkásfelkelés kérdését, különös tekintettel annak várható nemzetközi következményeire. Azt kérdezte a kormánytól, hogy nem szerzett-e tudomást más, hasonló incidensről a szomszédos országokban. A parlamenti nyári szünet miatt Maurice Faure, a marokkói és tunéziai ügyekkel megbízott radikális párti külügyi államtitkár csak az október 26-i ülésen válaszolt a képviselő kérdésére. Mint ahogy az a francia diplomáciára általában is jellemző volt a hidegháborús korszak kelet-európai válságaival kapcsolatban, Faure rendkívül óvatosan fogalmazott: *„Az olyan események hatását illetően, melyeknek színtere egy idegen ország, nincs jogunk úgy ítélni, hogy azt a belügyekbe való sajnálatos beavatkozásunkként értelmezhessek.”*⁹ Tartózkodott attól, hogy mélyrehatóan elemezze a lengyel és a magyar fejleményeket, nem úgy, mint Bouxom. A parlamenti „centrum” támogatását élvező Bouxom hosszasan beszélt a magyar felkelésről. Hangsúlyozta, hogy nem egyszerűen a sztálinista módszerek ellen folyik a küzdelem, hanem *„az elnyomó megszállók ellen, a nemzeti függetlenségért”* harcolnak.¹⁰ Az MRP-s képviselő sürgette a francia kormányt, hogy hivatalosan tiltakozzon a Magyarországgal 1947-ben kötött békeszerződés megsértése ellen. Ez ugyanis arra kötelezte a szovjet csapatokat, hogy három hónappal az ausztriai csapatkivonások után hagyják el Magyarország területét. Bouxom ezután felolvasta a pártja parlamenti frakciója által megszavazott indítványt: *„A Republikánus Népi Mozgalom [MRP] parlamenti frakciója felindultan követi a magyarországi és lengyelországi eseményeket. Elítéli a Szovjetunió elfogadhatatlan beavatkozását más országok belügyeibe, és együttérzését fejezi ki mindazok iránt, akik ezekben a pillanatokban is azért szenvednek vagy*

⁴ Az 1954 és 1962 között zajló algériai háború a korabeli francia belpolitikai élet egyik legfontosabb témája volt.

⁵ Republikánus Népi Mozgalom (Mouvement Républicain Populaire): 1944-ben alapított francia kereszténydemokrata politikai párt, a IV. Köztársaság egyik meghatározó politikai ereje volt.

⁶ *Journal Officiel de la République Française*, Débats parlementaires, Assemblée Nationale, Compte rendu in extenso des séances, questions écrites et réponses des ministres à ces questions, Troisième législature, Session ordinaire de 1956–1957, séance du 25 octobre 1956, 4302.

⁷ *Journal Officiel de la République Française*, 4304.

⁸ A francia szocialista párt ekkori elnevezése Section française de l'Internationale ouvrière [Munkás Internacionálé Francia Szekciója] volt, mely 1905-ben alakult. A főtitkári tisztséget az 1956 januárjában miniszterelnöknek kinevezett Guy Mollet töltötte be.

⁹ *Journal Officiel de la République Française*, séance du 26 octobre 1956, 4339.

¹⁰ *Journal Officiel de la République Française*, séance du 26 octobre 1956, 4339.

áldozzák fel életüket, hogy a szabadság éljen!”¹¹ Az MRP képviselője úgy vélte, a francia Nemzetgyűlésnek szolidaritást kell vállalnia a magyarokkal. Tudván, hogy a Szovjetunió-nak címzett támadások a kommunista frakciónak is szóltak, ez utóbbi tagjai igyekeztek el-
lentámadásba lendülni. Jellegzetes érveiket többször hangoztatták a vita folyamán. Egy-
részt a francia gyarmatosítási politikára tettek utalásokat, nevezetesen a „Madagaszkáron
lemészárolt 95 000 embert” emlegették,¹² másrészt a II. világháborút hozták szóba: „Ha
nincs a Szovjetunió, talán Önök sem lennének ma itt” – mondta Raoul Calas kommunista
képviselő.¹³

Október 30-án, 22 óra után Guy Mollet ismertette a Nemzetgyűlés előtt a kormány
közleményét az előző nap Egyiptom és Izrael között kirobbant háborúba történő francia-
brit beavatkozásról.¹⁴ A francia kormányfő kifejtette a sèvres-i titkos tárgyalásokon gondo-
san előkészített kezdeményezésük hivatalos indoklását. Kiemelte a Szezei-csatornán való
biztonságos áthaladás és a szabad közlekedés fontosságát. Kijelentette továbbá, hogy
a francia és brit kormányok erő alkalmazására is készek a cél elérése érdekében. Mollet arra
kérte a Nemzetgyűlést, hogy nagy többséggel hagyja jóvá a meghozott intézkedéseket. Be-
szédét élénk lelkesedéssel fogadták a baloldal, a centrum és a jobboldal képviselői egy-
aránt, sőt a szélsőjobb padsorában ülők közül is többen.¹⁵ A kormány végül 368 igen szava-
zatot kapott 182 nem ellenében.¹⁶ A kommunisták teljes mértékben ellenezték a kabinet lé-
péseit. Szónokuk, Raymond Guyot határozottan elítélte a döntést és azokat az „imperialista
és gyarmatosító pénzügyi köröket”,¹⁷ melyek, véleménye szerint, azt támogatták. Beszédét
gyakran szakították félbe a magyar válságra utaló bekiabálások: „És Magyarország?”, „Na
és Budapesten?”, „Éljen Magyarország!” stb.¹⁸ Vagyis újra a magyar ügyszőz nyúltak a su-
zei válsággal kapcsolatos döntések alátámasztásához. Az október 31-i ülésen hasonló jelen-
ségnek lehetünk tanúi. Amikor a kommunistákhoz közel álló progresszista képviselők ne-
vében Pierre Cot támada a kormány egyiptomi válság során tanúsított politikáját, a beszé-
dét félbeszakító bekiabálások szintén Magyarországra vonatkoztak, még ha azok megfogal-
mazása nem is volt annyira durva, mint a kommunista képviselők felszólalásai idején.¹⁹

A magyar ügy a Nemzetgyűlés napirendjén

A Nemzetgyűlésben november 6-a fordulópontot hozott a magyar ügy kezelésében. Bár so-
kat emlegették más témák vitája során – különösen Algéria és Szezei kapcsán –, de csak
a magyar forradalom leverése után került sor a kérdés hivatalos és beható vizsgálatára.

¹¹ *Journal Officiel de la République Française*, 4340.

¹² A bennszülött és a francia telepes lakosság közti feszültség nyomán 1947. március 29–30-án kirob-
bant a malgasok felkelése, melyet Párizs azonnal és féktelen brutalitással lever. A halálos áldozat-
ok száma valóban csaknem elérte a százezret.

¹³ *Journal Officiel de la République Française*, 4340.

¹⁴ 1956. október 22. és 24. között a franciaországi Sèvres-ben angol–francia–izraeli titkos egyeztető
tárgyalásokra került sor, melyeknek során véglegesen rögzítették a szezei háború forgatókönyvét.
Elhatározták, hogy október 29-én az izraeliek megtámadják Egyiptomot, mire Nagy-Britannia és
Franciaország ultimátumban követeli a harcok befejezését, majd a feltételezett egyiptomi elutasít-
ás után – arra hivatkozva, hogy biztosítani kívánják a szabad hajózást – katonailag megszállják
a Szezei-csatorna térségét.

¹⁵ *Journal Officiel de la République Française*, 3e séance du 26 octobre 1956, 4421–4422.

¹⁶ Elgey, Georgette (avec la collaboration de Boussard, Marie-Caroline): *Histoire de la IVe République.
La République des Tourmentes (1954–1959). Malentendu et passion*, t. second, Paris, 1997. 195.

¹⁷ *Journal Officiel de la République Française*, 4423.

¹⁸ *Journal Officiel de la République Française*, 4423.

¹⁹ *Journal Officiel de la République Française*, 1er séance du 31 octobre 1956, 4438–4441.

Bernard Lafay, a Republikánus Balközép Tömörülés (Rassemblement des Gauches républicains et du Centre républicain) frakciójának tagja határozati javaslat sürgős megvitatását kérte, melyben a Nemzetgyűlés ünnepélyesen köszönti a „*mártír magyar nemzetet*”, és felszólítja a kormányt, hogy a „*szabad nemzetekkel*” karöltve tegyen meg mindent a megtorlás megállítására és az országukban maradt vagy menekült magyarok megsegítése érdekében.²⁰ Ezt a javaslatot nyomban továbbították a Nemzetgyűlés Külügyi Bizottságának, amely még aznap napirendjére tűzte a kérdést.

Az a tény, hogy a IV. Köztársaság idején a Nemzetgyűlés csak elvétve foglalkozott nemzetközi kérdések megvitatásával, szükségképpen megnövelte ennek a bizottságnak a jelentőségét. Tagjai szinte kizárólag olyan élvonalbeli képviselők voltak, akik fontos szerepet töltöttek be parlamenti frakciójukban. Munkamódszerének köszönhetően a Külügyi Bizottság inkább egyfajta klubra hasonlított, amelyben jó társaságból való emberek kicserélték híreiket, semmint olyan bizottságra, amelyben szerényebb mértékben ugyan, de parlamenti jellegű vita folyik. Ezért azután nagyon ritkán került sor szavazásra. Ráadásul a bizottság rendszerint csak európai és „atlanti” kérdéseket vitatott meg.²¹ Hogyan reagált hát a Külügyi Bizottság a magyar eseményekre? November 6-án 16 és 17 óra között ültek össze Lafay határozati javaslatának megvitatására. A várakozásoknak megfelelően a bizottság tagjai két, egymással szöges ellentétben álló véleményt képviseltek. A felszólalók többsége támogatta azt a javaslatot, mely szigorúan elítélte a magyar forradalom szovjetek által történt leverését és a Francia Kommunista Párt ezt helyeslő hozzáállását. A kommunista képviselők ellenben úgy vélekedtek, hogy a tervezet szövege nem felel meg a valóságnak, mert nem a függetlenség és a szabadság védelméről volt itt szó, hanem a „*népi hatalmat támadó ellenforradalmi cselekményekről*”. Annak érdekében, hogy elterelje a magyar ügyre összpontosuló figyelmet, François Billoux kommunista képviselő felvetette: a bizottság esetleg megvizsgálhatná, milyen körülmények között kötelezte el magát a francia kormány Nagy-Britannia oldalán „*egy olyan kalandra, melynek még nem látható előre minden lehetséges következménye*”.²² Végül a Bizottság 32 igen szavazattal 10 szavazat ellenében elfogadta a (kis mértékben módosított) határozati javaslatot. A bizottság elnöke, Daniel Mayer szocialista képviselő ezt követően tudatta, hogy – hallva a budapesti rádió megrendítő felhívásait, valamint a közleményt, amelyben a moszkvai rádió megerősítette a forradalom leverésének hírét – felhívta telefonon a párizsi szovjet Nagykövetséget. Kifejezte a Bizottság megrendülését, és bejelentette, hogy ez utóbbi Szovjetunióba tervezett látogatását ezennel elhalasztja. A szovjet Legfelsőbb Tanács delegációjának a Nemzetgyűlésbe tervezett látogatását ugyancsak elhalasztotta.²³

„Tisztelt képviselőtársak! Úgy gondolom, a Francia Nemzetgyűlés minden nemes lelkű asszonyának és férfiújának mély megindultságát fejezem ki, amikor biztosítom a magyar népet barátságunkról és tiszteletünkéről, melyet bátorsága és áldozatvállalása keltett bennünk. A mártírsorssal, melyet még most is elszenved, amikor hősieken küzd egy idegen hadsereg gyalázatos agressziója ellen, kivívja magának mindazok csodálatát, akik hűek maradtak a legtisztább francia forradalmi hagyományhoz, azaz az emberi jogok és a szabadság

²⁰ *Journal Officiel de la République Française*, 1er séance du 6 novembre 1956, 4478. Cf. Session ordinaire de 1956–1957, séance du 6 novembre 1956, annexe n° 3144 publiée aux *Annales de l'Assemblée Nationale*, Documents parlementaires, 3e législature, volume 4, Paris, 1958, 374.

²¹ Grosser: *La IVe République et sa politique extérieure*, 83–84., 86–87.

²² Archives nationales (Párizs, a továbbiakban AN): C//15749, Procès-verbaux des séances de la Commission des Affaires étrangères (cahiers manuscrits et dactylographiés), 8 février 1956–27 décembre 1956, séance du 6 novembre 1956.

²³ Uo.

védelméért küzdő népekkel vállalt teljes szolidaritáshoz” – ezekkel a szavakkal nyitotta meg a november 6-i második ülést André Le Troquer, a Nemzetgyűlés elnöke. Beszédét élénken támogatta a képviselők többsége. Felálltak, dörgő tapsviharban törtek ki, és nagy hanggal („Gyilkosok! Hallgassatok!”, „Hadd’ beszéljenek a franciák!”) elnyomták a szélsőbal kiáltzásait. A kommunisták, akik természetesen a támadások célkeresztjében érezték magukat, a szokásos bekiabálásaikkal próbáltak tiltakozni („Szuez! Port Szaid!”).²⁴ Az idézetek jól mutatják, milyen hangulat uralkodott a magyar kérdés megvitatásakor. Ezután az SFIO szocialista párthoz tartozó Christian Pineau külügyminiszter kért szót, és kijelentette, hogy a kormány teljes mértékben osztozik a Le Troquer által kifejtett érzésekben: „[A kormány] tisztelettel meghajol a magyar munkások, parasztok, egyetemisták és hazafiak előtt, akik a szabadság ügyéért áldozták életüket” – jelentette ki.²⁵ Pineau arra kérte a Nemzetgyűlést, hogy tisztelete jeléül tartson egyperces néma csendet, ami ezt követően meg is történt. Ezután az ülést levezető elnök bejelentette, hogy Robert Bichet, az MRP parlamenti frakciójának alelnöke interpellációs kérelmet nyújtott be annak tisztázására, hogy a kormány milyen következtetéseket kíván levonni a magyar eseményekből, és milyen kezdeményezéseket tervez annak érdekében, hogy szabad és az emberi jogok tiszteletén alapuló rendszer állhasson fel Magyarországon. A házszabályoknak megfelelően, az interpellációval egy időben az interpelláló személy benyújtott egy ötven képviselő által aláírt írásbeli kérelmet abból a célból, hogy a Nemzetgyűlés azonnal határozza meg a vita időpontját, amint a kormány az interpellációról értesült. A szükséges szavazás és a kormány megkérdezése után másnap 15 órára tűzték ki Bichet interpellációjának érdemi vitáját. A Bichet által benyújtott interpellációs kérelemhez két másik, szintén a magyar ügygel foglalkozó kérelmet is csatoltak. Az egyik Jean-Louis Tixier-Vignancour szélsőjobboldali képviselő, a Nemzeti Tömörülés (Rassemblement national) elnöke részéről érkezett, aki arról kérdezte a kormányt, hogy a magyar népnek a „Vörös Hadsereg” által történt lemészárlása után miért nem szakította még meg a diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval, és főleg miért nem oszlatta még fel a Francia Kommunista Pártot, amely helyeselte a „magyar munkások és parasztok legyilkolását”. A másik interpellációban Bernard Lafay arra kérdezett rá, hogy milyen intézkedéseket tervez a kormány a „hősies magyar nemzet” leghatékonyabb anyagi és erkölcsi megsegítésére. Kezdeményez-e, folytatta a képviselő, a francia kormányzat olyan nemzetközi lépéseket, melyek képesek lesznek enyhíteni egy, „a szabadságáért küzdő nép” szenvedésein. Ezek az interpellációk természetesen heves tiltakozásokat váltottak ki a kommunisták padsoraiban. Végül Daniel Mayernek, a Külügyi Bizottság elnökének javaslatára az ülést berekesztették, ezzel is kifejezve a felháborodást és a gyászt, melyet a tragikus magyarországi események keltettek; továbbá a szolidaritást a harcosokkal, valamint az áldozatokért és halottakért érzett részvétet.²⁶ A patetikus beszédek, a harag fellobbanása, valamint a támadások és ellentámadások után mi újat hozhatott még a másnapi ülés?

A november 7-i két ülés – melyek a magyar kérdés tárgyalásában a legjelentősebbnek tekinthetők – újabb lehetőséget teremtett a pártok és a kormány számára, hogy még pontosabban kifejtsék álláspontjukat. Az ülés az interpellációk meghallgatásával kezdődött. Az első interpellációt benyújtó Robert Bichet úgy ítélte meg, hogy a magyar eseményeknek az európai egység megteremtését célzó tervek felgyorsítására kellene ösztönözniük a francia kormányt. Ezért javasolta, hogy kezdeményezzék az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának azonnali összehívását az egyes kormányok által képviselt álláspontok összehangolása

²⁴ *Journal Officiel de la République Française*, 2e séance du 6 novembre 1956, 4481–4482.

²⁵ *Journal Officiel de la République Française*, 4482.

²⁶ *Journal Officiel de la République Française*, 4482–4483, 4485.

vége. Úgy vélte, nem volna helyes elfogadni a szovjetek által kikényszerített új magyar kormányt, továbbá, hogy a francia kormánynak és más „szabad kormányoknak” együttes erővel el kell érniük a szovjet csapatok kivonását Magyarországról. Ezután kíváncsún látta egyfajta nemzetközi rendőrség kiküldését Magyarországra, melynek feladata olyan ellenőrzött választások megtartása lenne, melyeken Magyarország szabadon választhatná meg kormányát. Javasolta továbbá, hogy rövid határidőn belül tartsanak nemzeti gyásznapot, melynek során adományokat is gyűjtenének a megtorlás áldozatainak emlékére. Végezetül – utalva az FKP magyar ügyben tanúsított állásfoglalására – kijelentette, hogy cselekedeteivel „a kommunista párt folyamatos veszélyt jelent az állam biztonságára nézve”,²⁷ következésképpen javasolta annak feloszlását. A beszédet gyakran szakították félbe a kommunista képviselők bekiabálásai. De amikor a második felszólaló, a szélsőjobbhoz tartozó Tixier-Vignancour emelkedett szólásra, ritkán látott szenvedéllyel törtek felszínre az indulatok. A kommunista képviselők azonnal felálltak, és a következő felkiáltásokkal hagyták el a termet: „Pétain! Pétain!”, „Kollaboráns!”, „Az emelvényen álló ember juttatott minket börtönbe!”, „Vichybe vele!”. Amikor a kommunista képviselők azt kezdték el skandálni, hogy „A fasizmust nem szavazzuk meg!”, az elnök 15 percre berekesztette az ülést.²⁸ A szünetet követően Tixier-Vignancour mégis szóhoz jutott. Beszédében hangsúlyozta, hogy a szovjet diplomaták a Szovjetunió első számú kémei. Elmondta: „Értelmetlen lenne szóban pellengérre állítani a Szovjetuniót, miközben továbbra is normális diplomáciai kapcsolatokat tartunk fenn vele.” Azon túl, hogy javasolta a diplomáciai kapcsolatok megszakítását, követelte a Francia Kommunista Párt azonnali, teljes feloszlását: „Az utóbbi napokban éreztük ugyebár, tisztelt Külügyminiszter úr, milyen súllyal nehezedik ránk a háború és a Szovjetunió fenyegetése. Nem lehetséges, hogy ilyen fenyegetettség mellett továbbra is elfogadhatónak tartsuk azt, hogy a kommunista párt szervezete – a Vörös Hadsereg megérkezésekor – nagyvárosokat, elektromos erőműveket, gázgyárakat és kikötőket tartson kezében. Cselekednünk kell, mielőtt még túl késő lenne.”²⁹ A harmadik felszólaló, Bernard Lafay bejelentette, hogy – amíg a kormány kiadja hivatalos közleményét a legfrissebb szuezi eseményekkel kapcsolatban – visszavonja interpellációs kérelmét, hogy ne nyúljon túl hosszúra a magyar kérdés megvitatása. Végül Georges Bidault, MRP-s képviselő javasolta az ülés berekesztését annak érdekében, hogy a Diadalívnél tartandó megemlékezésen részt venni szándékozó képviselők odaérjenek.³⁰ A kormány beleegyezése és a javaslat szavazásra bocsátása után az elnök berekesztette az ülést. Az interpellációk megvitatása néhány órával később folytatódott.

Az ülés 21 órakor folytatódott Pierre Villon kommunista képviselő felszólalásával. „Ma este, azután a tüntetés után, melyre ma délután Bidault úr hívott bennünket, Tixier-Vignancour úr beszéde után, fasiszta bandák feldúlták és felgyújtották a Francia Kommunista Párt székházát ...” „Pompás!” – vágott vissza Tixier-Vignancour. „Fasiszta szemét! Gyilkos!

²⁷ *Journal Officiel de la République Française*, 1er séance du 7 novembre 1956, 4506.

²⁸ Uo. Jean-Louis Tixier-Vignancour 1936 és 1942 között, majd 1956–1958-ban Basses-Pirénées szélsőjobboldali nemzetgyűlési képviselője, 1940–1942-ben a Vichy kormány tájékoztatási főtitkár helyettese volt.

²⁹ *Journal Officiel de la République Française*, 4510.

³⁰ 1956. november 7-én 18 órától Párizsban a Diadalívnél az Atlanti Közösség Francia Társulata szervezésében mintegy 30 000 fő részvételével szolidaritási tömegtüntetés zajlott le, melyen részt vett a Guy Mollet kormány több tagja, számos nemzetgyűlési képviselő és volt miniszterelnök. E rendezvény végén a tömegből kivált mintegy 5000, zömében fiatalokból álló tüntető megostromolta a Francia Kommunista Párt és a L'Humanité székházát. A heves csatározások folyamán sokan megsebesültek, és hárman életüket veszítették. Az utóbbi tüntetésről lásd Bernard, Jean-Pierre: *Novembre 1956 à Paris. Vingtième siècle*, t. 8. (1991) no. 30. (avril–juin 1991). 73–74.

Gyűjtogató!” – érkezett a válasz a kommunisták padsoraiból.³¹ E viharos előjáték ellenére Villon viszonylag árnyaltan fogalmazott a magyarországi események elemzése során. Úgy vélte, hogy „eltérő célokat követő és különböző módszereket alkalmazó különféle erők voltak felelősek a zavargásokért”.³² Különbséget tett a szocializmushoz kötődő elemek közt, akiknek egyetlen célja az elkövetett hibák és tévedések jóvátétele, valamint azok közt, akik magát a rendszert akarták megdönteni. Az utóbbiakon belül is több irányzatot különböztetett meg. A nem kommunista sajtóból gondosan kiemelt idézetekkel igyekezett bizonyítani, hogy „fasiszta ellenforradalom” volt. A *Le Monde* című napilapból idézve például kijelentette, hogy a magyarországi zsidó közösség atrocitásoktól tartott az események alatt. A jobboldali *Le Figaro*ra hivatkozva úgy vélekedett, hogy „az ellenforradalmi csapatokat állítólag egy kiscgazda párti vezető irányította, és lényegében kuláklázadás történt”.³³ Az SFIO (a szocialista párt) lapja, a *Le Populaire* alapján Villon Mindszenty és a „klerikális reakció” erőfeszítéseire mutatott rá. A „fehérterror”-t szintén emlegette. Fenntartások nélkül helyeselte a magyarországi szovjet beavatkozást, mondván, hogy a Jaltában és Potsdamban vállalt kötelezettségek, valamint a Magyarországgal kötött békeszerződés tiltják, hogy Magyarországon fasiszta jellegű katonai és félkatonai szervezetek alakuljanak újjá. A kommunisták érveléséből nem hiányozhatott a szuezi „francia–angol agresszióra” tett utalás sem. Említésre érdemes az 1956. január 2-i törvényhozási választások felemlítése is, melyek során felvetődött az FKP és a SFIO közötti viszony rendezése is. A szocialista frakció képviselőjében Robert Verdier először a Pierre Villon által kifejtett, az FKP és a *L’Humanité* székházának felgyújtására vonatkozó vádakra reagált: „... visszautasítjuk azt a megközelítést, melyben választásra kényszerülünk a fasizmus egyik vagy másik válfaja között, illetve az erőszak egyik vagy másik megnyilvánulási formája között, és mindig fel fogunk kelni minden olyan veszély ellen, amely a köztársaság szabadságát fenyegetné, bárholnan érkezne is az a fenyegetés”. A magyar forradalom sorsát illetően a következőképpen reagált: „Amint tudomást szereztünk a Budapesten, illetve egész Magyarországon szombatról vasárnapra virradó éjjelen lezajlott eseményekről, a szocialista frakció, hogy kifejezze felháborodott tiltakozását a szovjet hadsereg beavatkozásával szemben, valamint csodálatát a magyar forradalom harcosai iránt, állásfoglalást tett közzé.” A kommunista képviselők védekezéséppen szokásos kérdésükkel álltak elő: „És Franciaország egyiptomi beavatkozásával szemben?”³⁴ A szocializmus eszméjére hivatkozva Verdier helytelenítette az erőszak alkalmazását. Úgy vélte, hogy a szovjetek két alapvető követelés miatt verték le a magyar felkelést: a szabad választások biztosítása (ami a különböző pártok számára lehetővé tenné jelöltek állítását), illetve a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok kivonása nem volt elfogadható számukra. A szocialista szónok védelmébe vette a legyőzött magyar felkelőket is a kommunista rágalmakkal szemben. A humanitárius segítségnyújtás szükségességére szintén felhívta a figyelmet. E feladat elvégzéséhez szükségesnek tartotta a közvélemény mozgósítását is. E beszédet követően Christian Pineau külügyminiszter, aki maga is a SFIO tagja volt, az interpellációkra válaszolva elemezte a magyar válságot, és ismertette a francia kormány politikáját. Felolvasta a minisztérium Kelet-Európai Alosztálya által előkészített, november 6-án kelt feljegyzést, mely világosan leírta a francia diplomácia hivatalos állásfoglalását: „A Francia Kormány szilárdan eltökélte, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetében és az európai szervezetekben fellépve továbbra is azt a célt szolgálja, hogy – annak ellenére, hogy

³¹ *Journal Officiel de la République Française*, 2e séance du 7 novembre 1956, 4512.

³² *Journal Officiel de la République Française*, 4513.

³³ *Journal Officiel de la République Française*, 4513.

³⁴ *Journal Officiel de la République Française*, 4516.

elszabadult az erőszak egy fegyvertelen néppel szemben – Magyarország és hősiek népének sorsa ne titokban, az igazság és a szabadság elvének semmibe vételével dőljön el. Másrészt a Kormány és az egész francia nép a felkelés első napjától kezdve mindent elkövetett a magyar nép, a sebesültek és szükségben élő családjaik megsegítésére. Öt repülőgép szállított összesen húsz tonna gyógyszert és élelmiszert Bécsbe, ahonnan a szállítmányt továbbították a szomszédos Magyarországra az osztrák Vöröskereszt segítségével, melynek együttműködése csodálatraméltó volt. Ezen kívül hatvan tonna segélyszállítmányt küldtünk el vasúton. A rádióban sugárzott felhívásoknak köszönhetően összesen közel 250 tonna élelmiszert, gyógyszert és egyéb felszereléseket sikerült összegyűjteni. A rendelkezésünkre álló szállítási eszközök függvényében nap nap után küldjük Magyarországra ezt a segélyszállítmányt, így igyekszünk enyhíteni népének szenvedésein.”³⁵ Ezután Pineau bejelentette: a kormány már döntött arról, hogy befogadja a Franciaországtól menedékkjogot kérő magyar menekülteket, és szolidaritásra kéri fel a francia népet ennek megszervezéséhez. Keményen elítélte a Francia Kommunista Pártnak a magyarországi szovjet beavatkozást támogató politikáját: „Egyedül a francia kommunisták rúgtak bele a még ki sem hűlt halottakba” – mondta.³⁶ A miniszter elég messzire ment, amikor a világ legközépszerűbb és legszolgalelkűbb kommunistáinak titulálta őket. Ezek a szavak természetesen heves reakciókat váltottak ki soraikban. Akárcsak november 4-én sugárzott rádióbeszédében, a francia külügyminiszter ezúttal is bírálta az Egyesült Nemzetek Szervezetét, amiért védelmébe vette az általa diktátornak tartott Nasszert. Visszautasította a párhuzamot Suez és Budapest között.³⁷ Véleménye szerint a szuezi akció korlátozott célokat szolgáló rendőri művelet volt, melynek végrehajtása során igyekeztek a lehető legnagyobb mértékben elkerülni az emberi veszteségeket, míg Magyarországon „módszeresen eltapostak egy népet, mely csupán a sza-

³⁵ *Journal Officiel de la République Française*, 4519.

³⁶ *Journal Officiel de la République Française*, 4519.

³⁷ A francia kormányzatnak a magyar forradalommal kapcsolatos magatartását – a szuezi háborúval összefüggésben – sajátos kettősség jellemezte. Amikor a párizsi vezetés képviselői az első napokban szimpátiájukat fejezték ki a felkelés iránt, és elítélték Magyarország Szovjetunió általi elnyomását, gondosan ügyeltek arra, hogy nyilatkozataik semmiképpen ne okozzanak túlzott feszültséget a Szovjetunióval fenntartott viszonyukban – már csak a készülő szuezi akcióra való tekintettel sem. Az ENSZ ideális terepe volt e politika megvalósításának. Később viszont mégis kíváncsiaknak tűnt a magyar ügy előtérbe helyezése a világsszervezet fórumain, hiszen a szuezi ügy kipattanása után Franciaország Nagy-Britanniával együtt a politikai támadások keresztüztébe került Egyiptom elleni fellépésük miatt. A két szövetséges azt szerette volna elérni, hogy a szuezi háború tárgyalása végett november 1-jén összehívott ENSZ Rendkívüli Közgyűlés vegye fel napirendjére a magyar ügyet is, hogy ekként megossza és részben el is terelje a szuezi válságra irányuló nemzetközi figyelmet. Az Egyiptommal szolidáris harmadik világbeli országok szimpátiájának a megnyerésére törekvő amerikaiak ellenállása azonban megghiúsította ezeket a próbálkozásokat, így a magyar forradalom kérdését csak annak leverése után, november 4-én kezdték hivatalosan is tárgyalni a Közgyűlésen. Míg az ENSZ fórumai a magyarországi szovjet beavatkozást csak szavakban ítélték el, a szuezi válság megoldására nemzetközi fegyveres erő felállítására került sor. Nagy hangszúllyal beszél e feletti csalódottságáról november 4-i rádiónyilatkozatában a francia külügyminiszter, Christian Pineau: „Egész Franciaország, csakúgy mint a francia kormány, fejet hajt annak a népnek a bátorsága és vértanúsága előtt, amely kész volt vállalni a halált függetlenségéért. Sajnáljuk viszont, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete és egyes kormányok az utóbbi napokban inkább a többszörös agressziót elkövető és szent háborút emlegető egyiptomi diktátor megmentésére szentelték a drága időt, ahelyett, hogy támogattak volna egy bátor népet, amely csupán a semlegesség és a szabadság iránti vágyát fejezte ki.” (Archives du Ministère des Affaires étrangères, Paris: série Nations Unies et organisations internationales, 242. doboz. 1956. november 4. 86. számú körlevél, távirat) Franciaországban a közvélemény túlnyomó többsége is erre az aspektusra helyezte a hangsúlyt. Lásd Grosser: *La IVe République et sa politique extérieure*, 373–374.

badsághoz való jogát követelte”.³⁸ Újfént megemlítette, hogy míg Franciaország eleget tett az ENSZ Egyiptomra vonatkozó határozatának, a Szovjetunió semmibe vette a Magyarországra vonatkozó ajánlásokat. A Radikális Republikánus és Szocialista Radikális Frakcióhoz tartozó, Pierre Mendès-France hívének számító Charles Hernu³⁹ véleménye eltért a korábbi felszólalókéétól. A nem kommunista francia baloldal véleményét kívánta képviselni. Míg kifejezte szolidaritását a szovjetek által elnyomott magyar néppel, fenntartásokat fogalmazott meg a kormány szuezi válságban tanúsított politikájával kapcsolatban is. Hernu tiltakozott egy olyan „ál nemzeti egység ellen, amely lehetővé tenné a szélsőséges reakció számára, hogy – kihasználva a közvélemény jogos felháborodását – saját céljait szolgálja, melyek szöges ellentétben állnak a francia baloldal által képviselt érdekekkel”.⁴⁰ Állást foglaltva az FKP feloszlátásával szemben, megállapította, hogy a Kommunista Párt szavazói nélkül elképzelhetetlen a baloldali többség megteremtése. Közeledést javasolt a „baloldal” és a kommunisták között. Viszonzásul Hernu azt kérte a kommunista politikusoktól, hogy emeljék fel hangjukat a magyar felkelés eltiprása ellen. Guy Mollet kérdésre válaszolva elmondta, hogy az ő nézetei szerint „semmi hasonlóság nincs a budapesti pokoli vasárnap, a lángokban álló város védtelen munkásaira kilőtt golyózápor és a Port Szaïdiban végrehajtott hadműveletek között”.⁴¹ Marcel Bouyer poujadista képviselő⁴² nem foglalkozott a magyar üggyel. A kormány szuezi akcióját elítélő felszólalásában úgy értékelte, hogy „a francia ejtőernyősök Anglia királynőéért adták vérüket”.⁴³ Mollet, aki ezután átvette a szót, az akkoriban igen elterjedt kijelentést, miszerint „A magyarok Szuezen haltak meg”, ennek a szélsőjobboldali képviselőnek tulajdonította.⁴⁴ A miniszterelnök válasza tipikusnak tekinthető: „A magyar és az egyiptomi ügy között kizárólag egyetlen közös pont fedezhető fel. Minden más párhuzam alaptalan. Az egyetlen, amit magam is elfogadok, és ami megállja helyét, az, hogy Anglia és Franciaország szabad emberei, a Gestapo elől megmenekült emberek, akik Izraelt felépítették, valamint a Budapest utcáin küzdő szabad emberek mind ugyanazokkal a tankokkal, ugyanazon fegyverekkel találták szembe magukat!”⁴⁵

A magyarországi eseményekről szóló vita végén az ülést levezető elnök bejelentette, hogy négy határozati javaslatot nyújtottak be a témával kapcsolatban. Mind eléggé hasonló volt, és sürgősségi igénnyel érkezett. A Külügyi Bizottság november 6-i ülésén megszavazott indítvány elfogadásának körülményeivel már korábban foglalkoztunk. Ez a következőket tartalmazta: „A Nemzetgyűlés tisztelettel fejet hajt azok előtt, akik Magyarországon hazájuk függetlenségéért, valamint a szabadság és az ember szent jogainak védelméért adták életüket; Csodálatát fejezi ki a mártír magyar nemzetnek rendíthetetlen bátorsá-

³⁸ *Journal Officiel de la République Française*, 4520.

³⁹ Pierre Mendès-France (1907–1982): radikális-szocialista párti francia politikus. Miniszterelnökként (1954–1955) lezárta az indokínai háborút. 1955–1957-ben a radikális-szocialista párt elnöke, az 1956. januári törvényhozási választások nyomán rövid időre államminiszterként a kormány tagja, a baloldal híveit (a kommunistákon kívül) összegyűjtő választási koalíció, a Köztársasági Front egyik alapítója.

⁴⁰ *Journal Officiel de la République Française*, 4522.

⁴¹ *Journal Officiel de la République Française*, 4523.

⁴² A poujadizmus mint mozgalom elnevezése Pierre Poujade francia politikus nevéből származik, aki – könyv- és papírboltosként – 1953-ban megalapította a Franciaországi Kereskedők és Kézművesek Védelmi Unióját. A gazdasági ellenőrzés és az adók ellen, valamint az algériai francia uralom mellett foglalt állást. Kifejezte a kis- és közepméretű vállalkozásokat üzemeltető kereskedőknek, kézműveseknek a gazdasági szerkezet átalakulása nyomán ébredt féltelmeit.

⁴³ *Journal Officiel de la République Française*, 4524.

⁴⁴ *Journal Officiel de la République Française*, 4524.

⁴⁵ *Journal Officiel de la République Française*, 4524.

gáért, melyről tanúbizonyságot tett, mikor az igazi politikai és társadalmi demokráciáért fellázadt egy olyan elnyomóval szemben, melynek tettei emberiségellenesek; Felkéri a Kormányt, hogy a szabad nemzetekkel karöltve tegyen meg mindent az országukban maradt vagy menekült magyarok sürgős megsegítéséért; Különösen arra kéri a Kormányt, tegye meg a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a szabad nemzetek fellépjenek a felkelt magyarok bármilyen deportálása ellen, hűek maradván a nürnbergi ítélet szelleméhez, mely elítélte és emberiség elleni bűntettnek minősítette a deportálást ...⁴⁶ Ez az indítvány Daniel Mayernek, a Külügyi Bizottság elnökének nevét viselte. Robert Bichet megítélése szerint a Nemzetgyűlés által megszavazandó indítványnak a képviselők csaknem egyhangú véleményét kell tükröznie, kivéve természetesen a kommunistákat. Ezért az MRP parlamenti frakciójának nevében visszavonta határozati javaslatát, és csatlakozott a Mayer által előadottakhoz. Végül a Nemzetgyűlés 436 igen szavazattal, 148 nem ellenében elfogadta a beterjesztett indítványt.⁴⁷ Az ülés azonban nem ért véget a magyar ügyre vonatkozó szavazással. Guy Mollet ismertette még a kormány közleményét a szuezi háború befejezésével kapcsolatban. Természetesen először előadta a döntés hivatalos indoklását, hangsúlyozva, hogy a beavatkozás eredeti céljait – nevezetesen a biztonság és szabad közlekedést a szuezi csatornán – sikerült elérni az ENSZ nemzetközi erőinek fellállításával. Ez annál is inkább igaz, folytatta gondolatmenetét a francia politikus, mivel mind az egyiptomi, mind az izraeli kormány elfogadta, hogy ez a kontingens garantálja a harcok beszüntetését.⁴⁸ A kommunista vádak elleni visszavágásként újra szóba került Magyarország sorsa ...

A magyar felkelésről szóló parlamenti vita fő vonásai

Noha a IV. Köztársaság alatt a Nemzetgyűlés ritkán foglalkozott külpolitikát érintő kérdésekkel, a magyar események megvitatása, mint láttuk, fontos szerephez jutott az 1956. október–novemberi üléseken. A képviselők a rendelkezésre álló parlamenti eszközök széles skáláját felhasználták: három interpellációs javaslattal és négy határozati javaslattal álltak elő. A Nemzetgyűlés Külügyi Bizottsága szintén összeült a magyar ügy megvitatására. Mivel magyarázható ez a nagy érdeklődés? A magyar forradalom leverése a szovjetek által jó lehetőséget teremtett a politikusoknak arra, hogy nyilvánosan is állást foglaljanak a Moszkva beavatkozását nyíltan támogató Francia Kommunista Párttal szemben. A kommunista párt hozzáállását nagy többséggel elítélte a Nemzetgyűlés, amint az általa megszavazott indítvány szövege is jól tükrözi. Az egyetlen kivétel Charles Hernu, az „új baloldal” képviselőjének felszólalása volt. Ő ugyanis az FKP magyar felkeléssel kapcsolatos hivatalos állásfoglalásának felülvizsgálatát indítványozta, és közeledést javasolt a kommunistákhoz. A heves támadásokra reagálva a kommunisták a kormányt gyarmatosító politikája miatt kezdték vádolni, különösen nagy figyelmet szentelve a szuezi francia–brit beavatkozás kérdésének. A szembenálló felek által használt szélsőséges kifejezésmód jól mutatja, mennyire megmozgatták őket érzelmileg a magyar ügy kapcsán felvetődött kérdések.

A kormány által megteendő diplomáciai lépésekre vonatkozó indítványok többségét nem szavazták meg. Az olyan tervek, mint például tiltakozójegyzék küldése Moszkvának, a diplomáciai kapcsolatok megszakítása a Szovjetunióval, a Kádár-kormány elismerésének megtagadása, nemzetközi rendőri erő felállítása a magyarországi szabad választások le-

⁴⁶ *Journal Officiel de la République Française*, 4525.

⁴⁷ *Journal Officiel de la République Française*, 4526. A Köztársaság Tanácsában és a Francia Unió Tanácsában hasonló indítványokat szavaztak meg.

⁴⁸ Mindez természetesen csak a hivatalos indoklás volt. Vö. a 14. és 37. lábjegyzettel.

bonyolításának biztosítására, vagy a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok kivonását célzó határozott lépések megtétele nem tűnhettek reális követeléseknek a hidegháborús érdekszféra-rendszer játékszabályait mindvégig pontosan betartó francia külpolitika vezetői számára.⁴⁹ A belpolitikában mind a Nemzetgyűlés szónokai, mind a kormány képviselői elismerték a Magyarországon maradt, illetve a külföldre menekült magyaroknak nyújtandó sürgős humanitárius segítség szükségességét. Rövid határidővel betervezték a szovjet elnyomás áldozatainak megsegítésére adománygyűjtéssel egybekötött nemzeti gyásznapi megemlékezést is. Erre november 18-án – a Belügyminisztérium alapos előkészítésével – valóban sor került.⁵⁰ Ellenben az „állambiztonságot fenyegető” Francia Kommunista Párt feloszlataához – melyet két interpelláló is követelt – nem járult hozzá a kormány, dacára annak, hogy Mollet és Pineau is igen keményen bírálta a Kommunista Párt Magyarországgal szemben tanúsított magatartását. A Nemzetgyűlés a Daniel Mayer által benyújtott határozati javaslat megvitatása végén nem fogadta el a következő szövegmódosítási javaslatot: „különös tekintettel a Francia Kommunista Pártra, melynek a Nemzetgyűlés követeli feloszlátását”.⁵¹ A magyar ügy belpolitikai téren azért bírt alapvető jelentőséggel a kormány számára, mivel fegyvert adott a kezébe, mellyel visszaverhette a kommunisták Szuezzel kapcsolatos támadásait.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a magyar forradalom igen heves reakciókat váltott ki a francia Nemzetgyűlésben 1956 október–novemberében. Október 25-én tettek róla először említést, érdemben azonban csak november 4-e után, azaz a magyar forradalom szovjetek általi elfojtását követően kezdtek foglalkozni vele. A kommunisták és az antikommunista erők közötti viszály Franciaországban már régóta fennállt. A magyar tragédia – különösen a szuezi háború fényében – csupán újabb löpört szolgáltatott az egymás ellen folyó propagandaháború soron következő ütköztetéséhez. Egyrészt: a kérdéssel semmiféle közvetlen kapcsolatba nem hozható, régi érvek hangoztatása (például a francia kommunisták gyakran utaltak a II. világháborúra: „Hitler”, „kollaboráns”, „Gestapo” stb. bekiabálásaikkal) bizonyítja, hogy mélyebben gyökerező konfliktusról van szó, melynek a magyar ügy csak újabb megnyilvánulása volt. Másrészt, amikor Charles de Gaulle 1958. júniusi hatalomra kerülésével megváltozott a belpolitikai helyzet, és a baloldal újra egységre törekedett, Nagy Imre és társai kivégzésének híre közel sem keltett akkora hatást a Nemzetgyűlésben, mint a magyar forradalom leverése 1956 őszén.

Az 1956-os magyar válság „útja” a francia Nemzetgyűlésben mélyebb társadalmi és belpolitikai folyamatokra világít rá.⁵² A hidegháború viszonyai között a IV. Köztársaság Franciaországában a külpolitika elválaszthatatlanul összefonódott a belső ideológiai harcokkal.⁵³ A kommunizmus és a „szabad világ” értékeiről folytatott ideológiai vita éppen a ma-

⁴⁹ Megfigyelhető viszont az európai integrációs tárgyalások felgyorsulása. Ez az új lendület azonban inkább az amerikai politika szuezi válságra adott válaszában tudható be, mintsem a magyar forradalom tragikus sorsa feletti megrendülésnek. Az a tény ugyanis, hogy az amerikai kormányzat egy kiélezett helyzetben legfontosabb szövetségeseivel, Nagy-Britanniával és Franciaországgal szemben foglalt állást, arra ösztönözte a francia döntéshozókat, hogy az európai országok összefogásában keressenek érdekeik számára védelmet.

⁵⁰ AN: F1 C III 1350: Voeux et motions concernant la Hongrie (extraits de presse, secours à la Hongrie; journée nationale du 18 novembre). Dosszié: Secours à la Hongrie. A Belügyminisztérium (politikai ügyek) távirata az anyaországi prefektusoknak, Journée nationale en faveur population hongroise (1956. november 10.).

⁵¹ *Journal Officiel de la République Française*, 4526.

⁵² Az 1956-os magyar forradalomnak a francia társadalomra és belpolitikai életre tett hatásáról lásd Kecskés: *La diplomatie française et la révolution hongroise de 1956*, 143–230.

⁵³ Grosser: *La IVe République et sa politique extérieure*, 35.

gyar tragédia kapcsán ért tetőpontjára.⁵⁴ A magyar forradalom hatása ilyen okokból a francia társadalmi és politikai élet minden szféráját egyaránt érintette. A politikai, társadalmi, sőt kulturális és vallási csoportosulások nagy része gondosan ügyelt rá, hogy nyilvánosan is állást foglaljon a témáról. Emiatt a magyar ügy a látszat ellenére is inkább belső, mint nemzetközi politikai kérdés volt Franciaország számára. Annál is inkább, mivel Magyarország kívül esett Párizs megszokott ható- és érdekkörén. A hivatalos külpolitika az algériai háborút, a szuezi válságot és az európai integráció megalapozását tekintette fontos ügynek. Meglepő tehát a lakosság és a politikai osztály reakciójának rendkívüli intenzitása, mely több tényezővel is magyarázható. A hidegháború átpolitizált légkörének köszönhetően a francia közvélemény élénk figyelemmel követte a „vasfüggöny” túloldalán élő magyar nép harcát. A sajtó tovább erősítette ennek társadalmi visszhangját. A francia lakosság túlnyomó többsége felháborodott a szovjetek brutális magyarországi fellépése és az azt helyeslő Francia Kommunista Párt állásfoglalása miatt.⁵⁵ A magyar forradalom fegyveres leverése egyrészt, a francia kormányzat aktív szerepvállalásával zajló szuezi háború másrészről alkalmat és további érveket adott a már régóta egymással szemben álló antikomunista és kommunista politikai tábor újabb összeütközéséhez. Ráadásul a magyar ügy kapcsán kitűnő lehetőség kínálkozott nem lebecsülendő politikai előnyök megszerzésére is. A szocialista SFIO és a befolyása alatt álló CGT-FO szakszervezet erőteljes kampánya az FKP és a CGT ellen különösen jó példa erre. A szocialisták ugyanis, élesen elítélve a magyar tragédia folytán kompromittálódott kommunista erőket, igyekeztek elhódítani jelentékeny szavazó bázisukat. Sőt, komoly erőfeszítéseket tettek aktivistáik átcsábítására is. Minden valószínűség szerint ilyen belpolitikai szempontok húzódtak meg a szocialista párt vezetése alatt álló kormány magyar menekülteket segítő nagyszabású szolidaritási intézkedései mögött. A Guy Mollet kabinet igyekezett tehát belpolitikai eszközként hasznosítani a magyar kérdés által keltett heves reakciókat.

Nem tagadhatók ugyanakkor a magyar események franciaországi visszhangjának határai sem. 1956. december végére a közvélemény érdeklődése érezhetően csökkent a magyar tragédia iránt. A francia politikai erők sem igyekeztek az ügyet a továbbiakban is napirenden tartani. A különlegesen heves reagálás ellenére a magyar válság franciaországi visszhangja végül nem idézett elő alapvető és tartós változást sem a közvéleményben, sem az ország politikai életében. A Francia Kommunista Párt taglétszámát és szavazóbázisát a néhány válságos hónap így alig érintette.

Fordította: SZIROMI SZONJA

⁵⁴ Bernard: *Novembre 1956 à Paris*, 80.

⁵⁵ A Francia Kommunista Párt Politikai Bizottságának 1956. november 4-i nyilatkozatát lásd L'Humanité 1956. nov. 5. A párt vezetésének válságáról és taktikájáról lásd Robrieux, Philippe: *Histoire intérieure du Parti Communiste*, t. 2.: 1945–1972. *De la Libération à l'avènement de Georges Marchais*. Paris, 1981. Levéltári források a témáról a Francia Kommunista Párt Levéltárában (Párizs): III Archives »papier«, Archives de direction, Archives du Secrétariat et du Bureau politique (1944–1971): Décisions du Secrétariat (1956–1958); Décisions du Bureau politique (1956–1958). Enregistrements audio des réunions du Comité Central du Parti Communiste Français de 1952 à 1962.

GUSZTÁV KECSKÉS D.

The Views of French Political Parties about the 1956 Hungarian Revolution: the Hungarian Issue in the National Assembly

Issues of foreign affairs were relatively rare on the lists of agenda of the French National Assembly during the Fourth Republic. In 1956, however, the issue of the Hungarian Revolution (especially after it was crushed) caused heated debates among the parliamentary parties. Three interpellations and four draft proposals were discussed in the case, and even the Foreign Affairs Committee was convened. It was partly related to other important international events taking place in Suez and Algeria but it also highlighted conflicts in French internal politics. The French Communist Party supported the Soviet intervention in Hungary while the rest of the parties sharply condemned it. The far right even proposed the ban of the FCP who in turn labeled them as fascists. And the issue of the Hungarian revolution just added fuel to this long-standing conflict. The debate, however, was wider than that: it was another battle between the communist and the anti-communist forces. French socialists tried to discredit communists this way and entice FCP voters into their own camp.